

כתבה ראשונה בסידרה: המדינה מסתבכת בהרפתקה חסרת-שחר

כדי להחפיל מים שאיש אינו יודע למי הם דרושים ומה יהיה מחירם

שגעון ב-600 מיליון

650 מ"מ"ק לשנה. אבל כל תוכניות המים בארץ בנויות עדיין על הקצבה של 700 עד 750 מ"מ"ק לשנה לדונם. הכמות המבובזת אינה מעלה את רוחו של החקלאי, או את כמות התוצרת החקלאית במדינה. היא סתם מבובזת. כי יותר וול היום לחקלאי להשקות את החלקה שלו בכמה מאות מטרים מעוקבים נוספים, ובלבד שלא לצאת לשדה עם הטרקטור ולקלטר פעמיים. הוא משלם עבור המים רק שש אגורות למ"מ"ק.

דוגמה טובה לבובזנות זו משמשים גידולי האבנים והקיץ, כמו כותנה, בוטנים, תירס, וירקות. כדי לקבל יבול טוב מאד מדונם כותנה בדרום הארץ, יש לחרוש את החלקה בקיץ. האדמה מקבלת את מיהושמים, ובעזרת כמה קילטורים במשך החורף אפשר לשמור בה את כל כמות המים שנקלטה. שדה כזה אפשר לורוע באביב, מבלי להוסיף אף טיפת-מים בהשקיה. רק באמצע יוני צריך, אולי, לתת לו את המים הראשונים. 300 עד 400 מטרים מעוקבים של מים מספיקים לדונם-כותנה כזה, והוא יתן אפילו יבולים יפים. כך טוענים המומחים, ומגדולי כותנה ותיקים ורציניים מאשרים זאת.

ארנון

אבל בתחזית של תה"ל ל-15 השנים הקרובות, עליה בנויה הטענה שיש צורך במיתקן-התפלה מיד, נותנים לדונם כותנה 620 מ"מ"ק, כפליים מן הדרוש. למה? כי במציאות יש המטפלים בחלקות הכותנה כך: חורשים את החלקה בקיץ והולכים הביתה. במשך החורף אין מטפלים בשדה. חוזרים באביב ומוצאים אותו מכוסה עשבים בבובה של 60 ס"מ, שגנבו את מי הגשמים. מה עושים? חורשים את השדה שנית, משקים אותו כדי לפירר את הרגבים הגדולים, מקלטים את השדה ומשקים אותו שוב, ורק אז משדדים וזורעים. כך בובזו 300 מ"מ"ק של מים לדונם, ויבולי הכותנה שנתקבלו היו קטנים יותר מן היבולים שנתקבלו בשיטה החסכנית. תה"ל קיבלה ללא עירעור את המיכסה הבובזנית כמודד, כי זאת היא המציאות — אותה המציאות המאפשרת לתה"ל לפעול.

★ ★ ★

20 מדיין דהכריכנסת

ב זכבו זה אינו תוצאה של בורות. כבר בתלמוד, במסכת מועד קטן, מדובר בדיוק על אותו נושא.

אבל המים זולים מאד, ואם הקיבוץ או המושב לא ישתמש בכל הקצבת-המים שלו, יקטינו לו את הקצבה לשנה הבאה. ומי מוכן להיות חסכן, כאשר מענישים אותו על-כך? על בובזנות זאת מתרעים מומחים חקלאיים, וכלכלנים רבים, וחוזרים ומתריעים ומציעים פתרונות גניונים ומעשיים. אבל כל הדרכים להפסקת הביובזו קשורות בשנינו הסטטוס-קו בחקלאות, והסטטוס-קו הזה קרוש.

נציבות המים הצליחה בשנים 61-1958 לעודד את החסכון באמצעים פשוטים, מבלי לפגוע באינטרסים הקדושים של שום קבוצת-לחץ. באותה תקופה גדל השטח החקלאי המעובד בהשקאה, ב-175 מיליון דונם, בעוד שכמות המים החקלאות כמעט לא גדלה. לשם כך הספיק סתם לסגור לפעמים ברזים אחרי השימוש.

מי שינסה להעריך את כמות המים שניתן לחסוך במדינה על-ידי הנהגת שיטות-מחירים ריאליות, על-ידי העלאת מחירי המים שנוצלו מעל לכמות החסכנית, על-ידי הנהגת שיטות השקאה חסכניות, ועל-ידי מיון הגידולים, יווכח לדעת שאמנם אין הרבה מים בישראל. אבל אין היא משולה עדיין לאותו גזע בצמא, המוכן לתת את כל הונו עבור כוס מים.

ד"ר דן ריון, מן הפקולטה לחקלאות ברחובות, אחד מטובי המומחים בארץ לכלכלה חקלאית קבע: "גראה לי שאם מורכב על השקעות עצומות במיתקני התפלה, הרי קודם כל עלינו לבדוק את האפשרות להוסיף ולחסוך בצריכת מים בארץ."

ד"ר נדב הלוי, מן האוניברסיטה בירושלים, מסכים: "על-ידי חסכון בשימוש במים אפשר להוסיף לחקלאות יותר מים מכפי שיתחספו על-ידי כל התוכניות הנוכחיות להתפלת מים." אפשר להמשיך ולצטט את דברי כל המומחים בארץ, בזה אחר זה, אבל זה לא ישפיע על הסטטוס-קו בחקלאות, ועל 30 חברי-הכנסת השומרים עליו כעל בבת-עין. האם הם יסיכמו לחתר על בריכות-הדגים ועל מחירי המים הבלתי-מציאותיים, לכשיחברו להם שעמדתם תעלה למדינה 600 מיליון לירות? או אולי כדאי לפנות אל כל אחד מהם אישית ולהסביר לו שעמדתו האישית עולה למדינה 20 מיליון לירות?

★ ★ ★

כמה עודה מלפפון?

א ין כמעט אפשרות לדעת כמה עולה למדינה להביא מים אל השדה. מערכת מסובכת של סובסידיות גלויות וסמויות, ישירות ועקיפות מטשטשת עד ללא-הכר את המספרים.

זור

על החשמל, בעזרתו נשאבים המים, ניתנת סובסידיה. בית-החרושת שבנה את הצינורות קיבל הנחות. הלהאות זולות, ולבסוף גם סובסידיה על המוצר המוגמר. לחקלאי אין מחשבים את מחירי ההשקעה ברשת-המים וב-מוביל הארצי, אלא רק את היצאות החזקה השוטפות. גם על היצאות אלה הוא מקבל סובסידיה. לפני שניתנה סובסידיה על החשמל, קיבלה חברת-החשמל עצמה סובסידיות, בשעת הקמת תחנות-הכוח ורשת-הקווים. מוח אלקטרוני, שינסה להתגבר על כל זה, יבקש גם הוא סובסידיה.

כאשר המים הללו, שאין יודעים את מחירם, עזרו למלך פפון לגדול והוא הלך לשוק, התכרר שיש לתת לו שוב סובסידיה, כי במחירי השוק לא כדאי לחקלאי לגדל אותו. מנהל משרד-האוצר, ד"ר יעקב ארנון, התלונן גם הוא על כך: "אנחנו מובילים מים מצפון הארץ לנגב, ונותנים אותם במחיר, הכולל סובסידיה, לחקלאים המגדלים ירקות. חלק מן הירקות מייבשים במפעל המקבל הקלות, הנחות והלואות, על-פי החוק לעידוד השקעות-הון. אחר-כך נותנים סובסידיה גם למוצר הסופי.

* בוויכוח בין רבה לרב יוסף, בדף ב' עמוד ב', על מלאכות האסורות במועד קטן, מתפתח דיון על חקלאות ומים. שניהם מסכימים שם שאפשר להשוות את ההשקיה לחריש.

מ ידיו שנתעה במידבר ועומד לגזוע בצמא מוכן לתת את כל המיליונים שלו תמורת כוס מים. מדינת ישראל מוכנה היום לתת את כל המיליונים שאין לה — 600 מיליון לירות — עבור 100 מיליון מטרים מעוקבים של מים מותפלים לשנה.

מה תעשה מדינת ישראל במים אלה — זאת אין איש יודע בבירור. לכל אחד מן המוסדות המוסמכים — וכאלה יש הרבה, יש דיעה משלו בנושא. תה"ל, למשל, מעריכה שבשנת 1980 תזדקק ישראל ל-1750 מיליון מטרים מעוקבים מים, רובם (1150 מיליון מ"מ"ק) לחקלאות.

לעומת זאת, מעריכה הרשות לתיכנון כלכלי שיהיה צורך בהרבה פחות. הפרש בין שתי ההערכות הוא כדיוק הכמות שייפיק המיתקן להתפלה.

לנציבות המים יש הערכה שלישית, יותר נמוכה. ואילו המרכז לתיכנון ופיתוח חקלאי טוען, שהחקלאות תזדקק רק ל-1020 מיליון מ"מ"ק. כלומר: 130 מיליון מטרים מעוקבים פחות מכפי שמעריכה תה"ל.

אחרון וינר, מנהל תה"ל, מתייחס אל הערכות המרכז לתיכנון חקלאי בחיך סלחני: השובב הקטן הזה, גדי יעקבי, העומד בראש המרכז לתיכנון חקלאי, חושב שהוא יצליח להתגבר על קבוצת-הלחץ הזועקות כולן למים בלי הגבלה. אבל הוא שוכח שיש להן השפעה על הקמת קואליציות ממשלתיות. יש להן נציגים בכנסת ובמשרדי הממשלה המפקחים על החקלאות ועל המים. ואפילו בהנהלות תה"ל ומקורות יש להן נציגים, שידאגו לצרכי המים שלהן.

עד כמה גדי יעקבי הוא תמים, יוכיח יחסו לבריכות-הדגים. הוא חושש, למשל, שמוגזם להוציא 50 מיליון מ"מ"ק מים לשנה לגידול דגים, בבריכות של מים מתוקים על אדמה חקלאית משובחת, כאשר הים מלא דגים טובים, הגדלים שם מעצמם.

רב-אלוף צבי צור, מנהל מקורות, מבוגר מגדי יעקבי ומנוסה יותר מבסכני התככים המפלגתיים. הוא יודע אמנם שבריכות-הדגים הן לוקסים מיותר, שיש לחסלו מיד, אבל הוא יודע גם שהממשלה תיפול אם מישוהו ינסה ברצינות לעשות זאת. כי בריכות-הדגים הן ציפור-נפש של קיבוצי מפ"ש ואחדות-העבודה, הדתיים ומפא"י, וגם של מושבים אחדים. לבריכות-הדגים אלה יש כשלושים חברי כנסת, שיגנו עליהן עד טיפת-דם האחרונה. לכן חייבים להמשיך ולהקציב 50 מיליון מ"מ"ק מים לשנה, בשעה שהפקת אותה כמות של מים מותפלים תצריך השקעה של 300 מיליון ל"י.

★ ★ ★

איך לבזבז מים

ב ריכות-הרגלים הן רק דוגמה קטנה לבובזנות הפושעת הנהוגה במשק המים במדינה. מומחים חקלאיים מסכימים פה אחד שדי והותר, בתנאי הארץ, אם ינתנו לכל דונם

העולם הזה טוען:

● כי בשל שיקולי יוקרה של לוי אשכול, בשל ביצועים טכנוקראטיים, ובעיקר בשל חוסר תיכנון שהפך לשיטה, כבר הוחלט למעשה שישראל תתנדב להיות שפר'נסיונות, באחד הנסיונות הרבים הנערכים בארצות-הברית להתפתל מייים. ישראל מוכנה אפילו לשלם מחיר גבוה מאד עבור זכותה להיות שפר'נסיון.

העולם הזה טוען:

● כי ישראל עומדת לסבך את עצמה בהוצאה של 600 מיליון לירות, שיגיעו ל-800 מיליון לירות בשעת הביצוע, מבלי לבדוק אם ההשקעה הזאת, הגדולה ביותר בתולדות המדינה, דרושה לה.

העולם הזה טוען:

● כי אייטור, הגובל בשערוריה, שורר במשק-המים הישראלי, ובמערכת הסובסידיות המסובכת הקשורה באספקת המים. אייטור שורר גם בשיטה, על-יפה קובעים לכמה מים תזדקק המדינה בעתיד. לתוך אייטור זה מתכוננים לזרוק הון תועפות — כפליים ממה שזורך למוביל הארצי.

העולם הזה טוען:

● כי ההבטחות להגדלת כמות המים, הניתנות בשעת הרכבת קואליציות במועצות מקומיות נידחות, הופכות קנה-המידה על פיו מתכננים את כלכלת המדינה.

העולם הזה טוען:

● כי מטר מעוקב מים מותפלים יעלה כ-40 אגורות, בעוד החקלאי משלם עבורו רק שש אגורות. את הפרש ישלם האזרח, וזה יבטא א-ב' 40 מיליון לירות בשנה.

העולם הזה טוען:

● כי בשל תיכנון לקוי, בשל כניעה לקבוצות-לחץ ובשל התבססות על הערכות מוטעות, מתבזבז במדינה כמות מים כפולה מהכמות שייפיק מיתקן התפלה היקר.

העולם הזה דורש:

● לדחות את ההחלטה בדבר הקמת המיתקן, עד לאחר שיוכנס סדר במשק המים, עד לאחר שהחקלאות תתוכנן בהתאם למחירים הריאלי של המים, ועד לאחר שיערך תיכנון כלכלי יסודי לטווח ארוך. עד אז יצא מחקר-ההתפלה בעולם מחיתוליו, והכדאיות של מיתקן כזה תגדל.